

CZU: 341.123

ORGANIZAȚIA NAȚIUNILOR UNITE: PERCEPȚII ASUPRA OBIECTIVELOR PRIVIND PROCESELE DE REFORMĂ A ORGANIZAȚIEI

Selena STEJARU, Carolina BUDURINA-GOREACII

Universitatea de Stat din Moldova

Evoluția Organizației Națiunilor Unite fiind un proces permanent de adaptare la noi responsabilități, constrângeri și raporturi de forță și influență între membrii săi, reforma acesteia a fost și ea o preocupare constantă în interiorul sistemului și în afara acestuia. Prezentă pe toate continentele și în toate temele de rezonanță globală, Organizația a fost expusă continuu atitudinii critice și monitorizării publice. Prin urmare, analiza diverselor etape ale existenței sale și a scenariilor de reformă se regăsește atât în cercetările efectuate că către mediul academic, în propunerile statelor membre, cât și în programele elaborate de Secretariat.

Astfel, în acest articol ne vom referi la modificările ansamblului de forțe ce determină necesitatea reformei, care sunt în aceeași măsură și resurse motivaționale și operaționale ale schimbării. La fel, vom reliefa opiniile cercetătorilor în domeniu privind impactul acestei schimbări profunde asupra profilului unei organizații interstatale create după principiul suveranității naționale.

Reforma sistemului ONU ar trebui să privească acele orientări și evoluții instituționale care să-i permită o dezbatere democratică, în care strategiile de dezvoltare să se raporteze și la respectarea dreptului și normelor de echitate internaționale.

Cuvinte-cheie: *globalizare, reformă, cooperare multilaterală, organizație internațională, stat-națiune, agenții specializate, agendă internațională.*

UNITED NATIONS: PERCEPTIONS ON OBJECTIVES OF THE ORGANIZATION REFORM PROCESSES

As the United Nations evolution is a permanent process of adapting to new responsibilities, constraints and relationships of force and influence among its members, reform has also been a constant concern within and outside the system. Present on all continents and in issues of global resonance, the organization has been continuously exposed to research and public interest. As a result, stages of its existence and reform strategies are subjects of various scientific studies, of the proposals of the Member States and also of the programs developed by the Secretariat.

Thus, in this article we refer to the changes in the set of forces that determine the necessity of the reform, which are equally motivational and operational resources of change, as well, are emphasized researcher's opinions regarding the impact of global issues on the profile of an intergovernmental organization, created according to the principle of national sovereignty.

The reform of the UN system should focus on institutional progress and targets that will lead it to a democratic debate which address as well the development strategies related to the compliance with the equity international law and regulation.

Keywords: *globalization, reform, multilateral cooperation, international organization, nation-state, specialized agencies, global issues.*

Introducere

Una dintre problemele persistente pentru activitatea unei organizații de anvergură globală, precum ONU, constă în decalajul permanent dintre interesele individuale ale membrilor săi și obiectivele globale. Este evident faptul că aceste interese nu vor coincide niciodată, statele membre folosind ONU în mod preponderent pentru a-și servi propriile interese. Cercetătorii în domeniu consideră, cu toate acestea, că diferența de interese nu este un ostacol care nu poate fi depășit. Acesta poate fi redus, pe mai multe căi, strategia de reformă fiind modelată în formule de compromis, dacă sunt realizate două condiții preliminare ce ar aduce la o dimesiune care să permită Organizației să rămână productivă și relevantă.

Prima dintre ele este recunoașterea diferențelor de motivație și extinderea platformei de interese comune ale statelor, mai ales în condițiile globalizării economice și acțiunii puternice a fenomenelor transfrontaliere, pentru care granițele politice nu mai sunt repere sau obstacole majore. Această recunoaștere, deja marcantă din punctul de vedere al planificării, nu-și găsește suficientă reflectare în practică, mai ales în cazul proiectelor de reformă.

A doua privește atragerea protagoniștilor nonstatali la dezbaterea deciziilor și punerea lor în aplicare, astfel încât multilateralismul și universalitatea să se afirme prin noi mijloace de expresie. Sub presiunea societății civile, această evoluție se produce deja într-un ritm accelerat. Deși, unii autori invocă faptul că dacă se va depăși pragul reținerii politice a unei structuri interguvernamentale, atunci vor apărea probleme noi, instituționale și organizatorice, pe care propunerile teoretice de reformă va trebui să le abordeze.

Interacțiunea și dinamica relațiilor politice dintre state au constituit întotdeauna forța dederminantă a evoluției Organizației Națiunilor Unite, transformând-o într-un sistem dependent într-o măsură foarte ridicată de contextul său politic. Contradicțiile de interese și numeroasele obstacole de natură politică în calea realizării integrale a obiectivelor sale nu au deviat poziția ONU de a se afirma în calitate de „organizație indispensabilă” [1, p.18-21] în condițiile realității contemporane.

De la înființarea sa, ONU a tratat o gamă largă de probleme internaționale complexe și a avut un rol considerabil în decolonizarea și în afirmarea libertății popoarelor. Organizația a promovat dezvoltarea intensivă și codificarea dreptului internațional, a definit drepturile omului pentru comunitatea globală, elaborând mecanisme de protecție a acestora. La fel, a conștientizat la nivelul liderilor politici și a construit elemente de consens ale unei agende internaționale de priorități privind teme globale, precum mediul înconjurător, populația și dezvoltarea socială. Agențiile specializate ONU au consolidat noi reglementări în numeroase sfere ale acțiunii internaționale, au furnizat ajutor umanitar și asistență, dezvoltând noi sensuri ale noțiunii de solidaritate.

Afirmațiile conform cărora organizația mondială nu a avut decât o influență relativ mică asupra cursului politicii mondiale necesită o analiză a considerentelor care fac plauzibilă o astfel de ipoteză. Cercetările efectuate până în prezent reliefează concluzia că dacă anumite trăsături inerente ale organizației, așa cum a fost ea imaginată de fondatori, explică o parte din nereușitele sale, cele mai multe eșecuri sunt totuși determinate tocmai de acțiunea individualistă a statelor, de efectul paralizant al contradicțiilor de interese, de presiunea exercitată asupra resurselor, precum și de alte forme de manifestare a voinței sau lipsei de voință politică.

Multe studii invocă faptul că statele pot și sunt chemate să transfere elemente de loialitate, autoritate și putere organizației la care aderă în mod voluntar, astfel încât să prevaleze influența organizației asupra mediului politic, și nu invers. Însă, vectorii relaismului politic și eficacitatea forței economice și militare a unor membri ai organizației, de cele mai multe ori, contravin așteptărilor și mandatului inițial al ONU, interesele distincte influențând atât activitatea organizației, cât și percepția asupra ei.

Rezultate și discuții

Studiile de specialitate consideră că deși realizările Organizației Națiunilor Unite sunt remarcabile, lipsurile și eșecurile îi atribuie rolului ei o imagine dezechilibrată și circumstanțială. Înșiși membrii săi și-au exprimat adesea insatisfacția față de performanțele organizației. Organizației i se cere să joace un rol mai amplu și să-și asume responsabilități noi într-o perioadă în care guvernele sunt tot mai preocupate să-și reducă cheltuielile publice, inclusiv contribuțiile financiare și de altă natură puse la dispoziție. Guvernele vor acorda sprijinul necesar numai dacă vor vedea acțiunea ONU ca esențială în promovarea intereselor lor, nefiind dispuse să investească în formule total noi de organizare internațională sau guvernare globală.

Definirea intereselor și a exponenților acestora este importantă. Statele independente noi, apărute ca urmare a procesului de decolonizare sau a destrămării Uniunii Sovietice și a Iugoslaviei, au văzut ONU ca forum firesc unde pot să-și afirme identitatea, să-și consolideze legitimitatea și să-și apere interesele. Toate statele recunosc necesitatea ca ONU să construiască coaliții diplomatice, să elaboreze norme, să stimuleze aderarea la acestea și aplicarea lor. Obiectivele promovate de ONU nu trebuie să fie o masă confuză de aspirații contradictorii, ci un ansamblu dinamic de interese comune ale membrilor săi, cu precădere pe termen lung. În pofida diferențelor dintre state asupra unor teme specifice, această categorie de interese s-a dezvoltat în mod constant, fie că este vorba de respingerea agresiunii, fie de protecția și respectarea drepturilor sau de protejarea mediului, chiar dacă formele de transformare în practică a principiilor și conceptelor teoretice nu funcționează invariabil la scară universală.

Este de dorit ca reforma ONU, în special în ce privește atribuțiile sale din sfera economică și a dezvoltării, să se sprijine pe o platformă bine definită sau, cel puțin, armonizată. Schimbarea mecanismelor ONU în contextul globalizării înseamnă valorificarea potențialului ca interesele statelor să fie astfel concentrate încât răspunsul colectiv dat efectelor globalizării să fie dintre cele mai eficiente. Paul Taylor numește acest imperativ al armonizării *consonanță* [2, p.212].

Astfel, ca să asigure dezvoltarea unor reguli, proceduri și centre de luare a deciziilor multilaterale, transformarea Organizației urmează să se facă în consonanță cu schimbările geopolitice globale și prin acordarea importanței relației sale cu alte forme de organizare a societății internaționale și cu noile presiuni orizontale. Mecanismele internaționale pot fi consolidate maximizând capacitatea guvernelor de control comun, însă ea va fi în mod inevitabil limitată dacă aceste interese nu converg.

Consonanța, ca principiu de organizare instituțională a intereselor naționale și de catalizare a intereselor comune la nivel global, deși este considerată de către unii cercetători ca fiind una naivă, ar putea avea efecte în tratarea marilor teme ale globalizării. Astfel, dacă am presupune că interesele publicului larg american, ale mișcărilor ecologiste, ale mișcărilor altermondialiste ar fi armonizate, chiar și sub forme de compromis, cu interesele industriei, Statele Unite ar putea avea o politică constantă și conformă dreptului internațional în formare, în ce privește ratificarea Protocolului de la Kyoto. Administrația Bush II nu ar fi fost nevoită să revină la deciziile administrației Clinton, iar interesele comune ale întregii societăți americane, nu doar ale industriei, ar fi fost promovate cu succes prin intermediul acțiunilor comunității internaționale. În acest context, Al.Gore menționa: „În convorbirile purtate pe tot cuprinsul Statelor Unite, am avut confirmarea faptului că oamenii sunt hotărâți să vadă națiunea noastră asumându-și realmente rolul de lider în problema mediului ambiant – angajându-se curajos și vizionar în modelarea viitorului, pentru că ei sunt convinși că așa este corect. De asemenea, americanii așteaptă ca Statele Unite să-și exercite rolul conducător în problema mediului și dintr-un al doilea motiv: ei sunt convinși că acest lucru este în interesul economiei noastre” [3, p.11].

Prin urmare, confruntarea de interese între state nu este întotdeauna ireconciliabilă, dacă temele globale sunt binecunoscute de către opinia publică, dacă ideea de consonanță este urmărită la o scară socială mai mare, iar răspunderea guvernelor nu se limitează strict la grupuri înguste de interese. Realizarea unei astfel de relații ar ajuta, în primul rând, guvernul care ar promova-o. Instituția cea mai afectată de schimbările impuse de globalizare este statul suveran, deși în numeroase cazuri presiunea vine din interesul statelor. Țări relativ prospere și cele bine administrate se confruntă cu un nivel ridicat de nemulțumire publică, neîncredere în autoritate și antagonisme sociale. Statele au capacitate redusă de a rezolva pe baze strict naționale probleme care au origine globală și impun soluții globale. Confruntarea și ignorarea cooperării globale pot fi productive într-un anumit context, dar pe termen lung se vor întoarce împotriva promotorilor lor.

Statele vor continua să aibă responsabilitatea principală în protejarea bunăstării popoarelor lor, chiar dacă se diminuează sfera de relevanță absolută a noțiunii de suveranitate. Așa cum se afirma într-un raport al grupului independent cu privire la viitorul Națiunilor Unite, „niciun nivel de guvernare globală nu va compensa absența într-o țară a unei bune guvernări interne, a unor relații sociale sănătoase și a unor standarde de viață decente” [4]. Pentru ca statele-națiune să facă față problemelor globale, ele au nevoie de mecanisme prin care să lucreze împreună, aceasta manifestându-se și în rațiunea de a fi a ONU, căreia i s-a încredințat un mandat global de facilitare a cooperării internaționale.

Reforma ONU, acceptată ca necesară de majoritatea membrilor săi, răspunde sau nu unor interese de moment? Dincolo de retorică, poate fi determinată o anumită tipologie a membrilor ONU, în funcție de orientarea guvernelor lor spre Organizație și de statutul lor în ierarhia statelor la nivel global și regional. O clasificare, din acest punct de vedere, a fost oferită de P.Taylor care a propus o grilă ce surprinde o gamă foarte largă de interese [5, p.230-241]. O trecere în revistă a acestora este utilă pentru a stabili un potențial de reformă și a fixa atât natura intereselor, cât și motivația efectivă în raport cu reforma.

Astfel, există un grup mic, dar puternic, de state, care ar dori cel mult o reformă, dar nu una care să bulverseze structurile actuale de decizie. În această categorie ar intra: 1) statele care au în cadrul Organizației o poziție apropiată de propriile aspirații: Statele Unite, China, Federația Rusă. Acestea văd ONU ca instrument al politicii lor externe și au controlul asupra oricăror încercări semnificative de schimbare și reformă; 2) statele cu o poziție care le depășește statutul real (Marea Britanie, Franța).

O altă categorie cuprinde forțele și tendințele reformatoare, dar nu inspirată neapărat de consolidarea sistemului ONU, ci de ratificarea propriilor lor poziții în sistem: 1) statele care promovează reforma (Germania și Japonia), întrucât sunt contibutori semnificativi la bugetul organizației și văd o nepotrivire între rolul lor global și statutul în cadrul ONU; 2) statele care vor reforma, întrucât speră ca aceasta să le aducă un rol mai mare decât îl au în configurația globală (Brazilia, India, Nigeria) și care își promovează în acest fel și aspirațiile de ridicare a statutului lor pe plan regional.

Există și un grup de state autentic reformatoare, exemplare în privința contribuțiilor nete, prin resurse financiare voluntare și elaborarea de concepte, prin asistența oferită pentru dezvoltare și participarea la ope-

rațiuni de menținere a păcii. Ele au fost permanente la originea unor reforme substanțiale în diferite domenii și, prin urmare, rezolvă probleme și întăresc Organizația (Canada, Suedia, Norvegia, Olanda, Finlanda). Aceste state nu pretind creșterea rolului lor formal în cadrul Organizației, deși sunt contribuitori unanim apreciați și se bucură de o recunoaștere și un statut informal superior celui formal.

Cele mai multe dintre celelalte state folosesc noțiunea de reformă mai mult ca modalitate de exprimare a nevoii de schimbare, dar nu prezintă programe concrete și realiste, care să se distingă organic de formatul unei liste de doleanțe: 1) statele care cer mult de la Organizație (majoritatea țărilor subdezvoltate), de la care așteaptă soluționarea problemelor lor economice și sociale. Acestea își aduc o contribuție nesemnificativă la mijloacele Organizației, fiind preponderant beneficiare în plan politic și al mobilizării de resurse; 2) statele nemulțumite de relațiile actuale de putere (Cuba, Sudan, Malaysia, Algeria), care văd nevoia reformării ONU, dar, în același timp, sunt beneficiare ale sistemului. Acestea promovează acțiunea colectivă prin care să-și întărească poziția lor relativă într-o organizație mai populistă; 3) statele care au făcut sau fac obiectul unor sancțiuni ONU, ostilizate de politica acesteia, dar care ar fi pierdut și mai mult în afara Organizației și care au cerut reforme care să ducă la reducerea substanțială a influenței marilor puteri.

Prin urmare, direcțiile unui proces de reformă ar trebui să plece de la cuantificarea unor astfel de poziții, deoarece anumite țări, dacă sunt stimulate în direcția obiectivelor lor, se pot transforma din factori de inerție în elemente dinamice ale reformării. Se poate observa, însă, că interesele reale de reformare a Organizației, nu a relațiilor de putere, sunt destul de reduse; astfel, nu pare a fi inutilă căutarea unei instanțe independente care să evalueze parametrii reformei.

De altfel, o direcție similară de analiză este propusă și de alți autori și practicieni în domeniul organizațiilor internaționale [6], care consideră că sunt necesare trei elemente fundamentale pentru procesul decizional și modul de rezolvare a problemelor, și anume: articularea intereselor și agregarea grupurilor de interese, elaborarea de norme și aplicarea în practică a acestora. Cercetătorii consideră că un asemenea exercițiu ar fi util, deoarece astfel se poate ajunge la cristalizarea unor formule de acțiune colectivă concretă, bazate pe o relație echilibrată între interese și puterea de decizie.

Dacă, să presupunem, reforma ONU ar viza doar operațiunile de menținere a păcii, intervenția umanitară sau operațiunile de constrângere prevăzute în Capitolul VII al Cartei ONU, principalul forum care ar satisface cele trei repere este Consiliul de Securitate. Reforma va depinde, deci, de acordul general dintre membrii unui grup mai restrâns de state, respectiv statele recunoscute a avea resurse și angajamentul de a acționa concertat și eficient pentru a apăra și întări sistemul. Dacă reforma în același domeniu ar fi condiționată de acordul general între toți membrii ONU, inclusiv al celor care nu vor contribui niciodată direct la acțiuni colective, evident rezultatul va fi mai greu de obținut.

În domeniul social-economic reforma se impune, printre altele, și datorită nevoii de mai multe resurse. Deciziile asupra cheltuielilor din bugetele regulate trebuie să fie responsabile și realiste și să implice pe marii contribuitori într-un stadiu timpuriu al dezbaterii. Această condiție exclude procedurile prin care dezacordul donatorilor asupra unor cheltuieli particulare să fie evitat de către beneficiari. Configurația statelor din această categorie va fi diferită de cea evocată anterior, pentru aceste procese fiind relevante și numeroase țări dezvoltate, mijlocii și chiar mici, cu contribuții semnificative la finanțarea programelor de dezvoltare. În mod similar, reforma în domeniul economic și social nu va fi posibilă atât timp cât discuția va fi dezechilibrată de forța numerică a țărilor în dezvoltare, dacă politicile și propunerile lor vor fi exclusiv militante, unilaterale și lipsite de pragmatism.

De asemenea, când este vorba de reforma ce vizează elaborarea de recomandări de politică generală în organisme de largă reprezentativitate, precum Adunarea Generală, în care nu se iau decizii de natură obligatorie pentru state, sunt implicate drepturi și responsabilități pentru toți membrii Organizației. Ceea ce nu exclude dreptul acestora de a fi consultați în legătură cu deciziile din primele două categorii sau pe acela de a impune limite asupra a ceea ce ei consideră acțiune inacceptabilă.

Un concept care a atras o atenție mai îndelungată a fost acela de reformă structurală. Nu în mod întâmplător, ci și datorită înruderii sale conceptuale cu noțiunea de ajustare structurală, promovată de instituțiile de la Bretton Woods. Unul dintre cei mai acerbi critici ai sistemului ONU, Rosemary Righter, a studiat în profunzime și prin mijloace complexe sistemul. Autoarea nu utilizează retorica naționalistă a grupurilor conservatoare care distorsionează analiza rolului ONU în rândul opiniei publice. În cea mai serioasă și depolitizată lucrare dedicată sondării critice a ONU, ea oferă o descriere utilă a deficiențelor care fac necesară reforma, precum și a direcțiilor unei reforme structurale [7].

În opinia sa, complexitatea instituțională și procedurile greoaie de negociere împiedică ONU să lucreze efectiv. Diagnosticul este confirmat de eșecurile tentativelor de simplificare și raționalizare. Declarațiile generale despre revitalizarea creșterii și dezvoltării comerțului folosesc prea puțin guvernelor care se confruntă cu efectele proastei administrații, ale datoriei acumulate sau recesiunii și crizelor globale. Același lucru este valabil și pentru multitudinea de miniprograme subfinanțate, caracteristice ONU, impunându-se ca necesar un echilibru între abordările holistice superficiale și cele exclusiv compartimentale. Cantitatea exagerată de rapoarte a confirmat, printre altele, validitatea imperativelor de reexaminare a activităților operaționale ale ONU, fragmentate și distribuite între prea mulți protagoniști.

Propunerile de reformă structurală se confruntă, însă, cu percepția unei deficiențe de sistem care ar caracteriza Națiunile Unite. Atâta vreme cât politicienii suspectează că cel mai sofisticat pachet de reformă va fi diluat până la punctul în care va deveni irelevant, ei nu vor fi stimulați să se angajeze într-o reformă radicală. Cel mai ambițios dintre autorii de programe de reformă, Maurice Bertrand, avea să recunoască, la relativ puțină vreme după prezentarea proiectului unei noi Carte a ONU, că este necesară o despărțire completă de vechea Organizație, deoarece „îmbunătățirea sistemului este imposibilă, fiind puse prea multe interese în joc” [8, p.251]. Maurice Bernard consideră că ONU a atins în preocupările sale un nivel atât de ridicat de generalitate, încât obiectivul său de activitate trebuie redefinit.

Potrivit acestui punct de vedere, ONU este doar una dintre organizațiile care alcătuiesc actuala rețea mondială de structuri guvernamentale și interguvernamentale și care nu asigură funcțiile cele mai importante: problemele de securitate țin de alianțele militare, chestiunile economice – de FMI, OCDE, OMC etc. ONU preia toate aceste teme, dar de o manieră marginală, astfel încât, susține autorul, „s-ar putea imagina cu ușurință un sistem în care funcțiile pe care le îndeplinește Organizația astăzi ar fi încredințate altor instituții” [8, p.6]. Pentru Bertrand, deficiențele structurale ale actualului sistem țin în fond de viciu, și anume: că miezul actualului sistem de organizații globale constă într-un aranjament de securitate care nu mai este realist, ci unul de formă, că sistemul descentralizat de instituții menite să rezolve problemele internaționale de natură economică, socială, culturală sau umanitară nu permite o tartare temeinică și eficientă a acestora.

Yves Begbeider localizează obstacolele în calea unei reforme semnificative în domeniul economic și social în lipsa de consens între statele membre cu privire la locul sistemului ONU în această sferă și asupra obiectivelor sale economice ca atare. Majoritatea statelor industrializate, în special SUA, nu încurajează ONU ca inițiator de strategii de politică economică și comercială. În privința aspectelor economice importante, aceste țări preferă instituțiile de la Bretton Woods, asupra cărora au un control mai bun prin votul ponderat.

Begbeider mai susține că agențiile specializate au propriile lor consilii de administrație, programe, secretariate și independență financiară, ceea ce le face dezinteresate într-o reformă cuprinzătoare care le-ar putea afecta autonomia. În plus, dat fiind că cele mai multe programe de dezvoltare ale ONU sunt finanțate prin contribuții financiare extrabugetare, țările donatoare dețin responsabilitatea pentru aprobarea, monitorizarea și anularea programelor, Organizația având rolul de executant, care nu-i permite proiecții strategice [9].

Explicațiile date de Pierre de Senarclens sunt, în mare măsură, similare. Pentru el, pluralitatea instituțiilor în cadrul sistemului, varietatea și eterogenitatea organismelor lor de supervizare, diversitatea socioculturală a Secretariatelor nu au făcut posibile programe solide de acțiune. Guvernele care primesc asistență economică și tehnică de la ONU sau de la agențiile sale au dificultăți în a face față cu succes proliferării proiectelor provenite din instituții care nu se coordonează, deși aparțin aceluiași sistem. La fel, nu este clar: de ce nici guvernele care oferă asistență oficială pentru dezvoltare nu coordonează rațional activitățile pe care le finanțează în întregul sistem ONU?

Pentru Senarclens, strategiile de dezvoltare ale ONU reprezintă, adesea, o listă de principii și prescripții, elaborată fără susținere și fără priorități clare. În plus, ele nu angajează resursele financiare necesare punerii în aplicare a rezoluțiilor și planurilor de acțiune adoptate. Senarclens apreciază și el că este dificil de imaginat că țările OCDE, care controlează principalele mecanisme monetare, financiare și comerciale și domină fondurile și programele ONU în sfera dezvoltării și activităților umanitare, vor accepta să abandoneze avantajele și prerogativele și să negocieze pe picior de egalitate cu reprezentanți ai unor guverne nesemnificative în termeni de putere economică sau politică, ori ca populație. Discrepanța dintre principiile pe care se fundamentează procesul de luare a deciziilor în cadrul ONU, în special egalitatea suverană a statelor, și realitățile economice și sociale contemporane a devenit foarte mare [10].

În opinia lui Groom, la sfârșitul secolului XX statul-națiune este subminat atât de la un nivel superior (transnaționalizarea economiilor naționale), cât și de la unul inferior (presiuni din partea unităților subnationale

sau a campionilor autonomiei și autodeterminării). ONU furnizează statelor-națiune cel mai bun loc atât de exprimare a problemelor, cât și de afirmare a suveranității lor. Datorită faptului că suveranitatea rămâne piatra unghiulară a Organizației, dar și factorul de inhibiție a reformelor, se poate identifica o contradicție de termeni în a aștepta ca o organizație centrată pe state să influențeze guvernarea într-o lume care este tot mai mult nonstatală [11].

Foarte pertinente sunt observațiile lui Victor-Yeys Gheballi. În lipsa unei autentice convergențe de interese, orientarea către economia de piață și democrația pluralistă nu sunt suficiente pentru afirmarea unui nou multilateralism. În prezent, majoritatea statelor își definesc interesele naționale în termeni mai puțin multilateraliști ca înainte și atribuie, deci, un loc secund ONU pe agenda lor de politică externă. Autorul se referă la un parametru nefavorabil pentru reforma ONU, care este în mod cert declinul interesului SUA și, inevitabil, al leadership-ului lor în promovarea unui rol sporit al Organizației [12, p.110].

În lumina excepționalei varietăți a intereselor, percepțiilor și direcțiilor opiniilor critice, nu este de mirare că majoritatea propunerilor de reformă enunțate în interiorul sistemului nu sunt foarte îndrăznețe. Semnificația acordată până acum cuvântului *reformă* era: a) ameliorarea funcționării secretariatului (prin modificarea organigramei, reducerea numărului de posturi, schimbarea unor relații funcționale, reșezarea configurației din teren a reprezentatelor ONU); b) modificarea priorităților (suprimarea unor programe depășite și concentrarea resurselor pe obiective critice); c) reorganizarea mecanismelor interguvernamentale sau fuzionarea unor organisme subsidiare.

Fiind construită să funcționeze după principiul suveranității, ONU are dificultăți în a conduce statele membre spre o reformă susținută de o teorie a schimbării, de legitimare a globalizării și a depășirii statului-națiune. Pe de altă parte, dată fiind dimensiunea globală a problemelor de pe agenda sa nu înseamnă că Organizația deține responsabilitatea pentru fiecare dintre ele și toate împreună. De aceea, este necesară clarificarea cât mai exhaustivă a rolului său, în raport cu care pot fi stabilite obiective realiste, resurse corespunzătoare și criterii riguroase de evaluare. De fapt, domeniile în care acum, în era globalizării, se impune rolul ONU, se afirmă de la sine și fac inevitabilă acțiunea Organizației. Nu există, însă, nici suficientă luciditate pentru a se depăși pragul psihologic prin care să se renunțe la retorica politică sterilă, care menține pe agenda dezvoltării teme care supraviețuiesc propriei utilități, și nici destul pragmatism pentru a se defini obiectivele mai puțin ambițioase, dar mai realiste.

Concluzii

Lipsa unei poziții coerente și cuprinzătoare privind reforma derivă din proliferarea rețelelor de coordonare internațională și din ascendența unor noi categorii de protagoniști: societăți transnaționale, fundații private, organizații neguvernamentale și organizații regionale. Acestea sunt, adesea, apte să producă date și analize sau să intervină, mai eficient decât organizațiile care aparțin sistemului, în realizarea de proiecte de cooperare tehnică. Altfel spus, statele, mai ales cele dezvoltate, nu mai au aceeași nevoie de instituțiile sistemului ONU, mai ales dacă acestea au structuri administrative și proceduri de lucru care nu le satisfac propriile proiectii.

Cristalizarea unei percepții concertate asupra reformei mai este obstrucționată și de factori de inhibiție politică, printre care reținerea unor mari puteri, care exclude inițierea unor reforme majore ce le-ar putea atinge interesele. Pe plan procedural, articolele 108 și 109 din Carta ONU impun o majoritate de două treimi dintre statele membre, inclusiv cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate, pentru revizuirea Cartei ONU. Un accord de asemenea proporții este, deocamdată, implauzibil.

O multitudine de scenarii sunt prezentate din toate perspectivele: personalități politice, experți, diplomați, cercetători, organizații neguvernamentale. Obiectivul acestor propuneri este, în general, să răspundă preocupărilor vizavi de eșecurile atribuite ONU, în încercarea de a rezolva conflictele interne sau de a atenua riscurile de destabilizare a economiei mondiale. În rezultat, până în prezent au fost estimate cel puțin două opțiuni politice de a căror asumare s-ar impune construirea scenariilor de reformă. Una ar fi consolidarea mijloacelor ONU de stimulare a unei cooperări constructive globale, astfel încât să fie satisfăcute, într-o măsură decentă, nevoile economice și sociale ale vastei majorități a populației mondiale, inspirate de valorile solidarității și de conștiința destinului comun. Alta ar constitui-o instrumentalizarea Organizației în a promova valorile care au condus la evoluția pozitivă a societății până la nivelul unei bunăstări extinse la nivelul tuturor categoriilor populației, la stabilite politică și pace socială, la integrare și capacitate de protecție a propriilor valori. Deosebiri de nuanță dintre cele două opțiuni sunt notabile. Prima nu a produs rezultatele așteptate nici după momentele de vârf, când ONU promova un anumit model de planificare, iar sprijinul politic din partea

sistemului socialist atinsese apogeul, ca și mijloacele consacrate de lumea dezvoltată pentru asistență oficială în favoarea dezvoltării; a doua mai are nevoie de timp pentru a se realiza pe plan global. Ceea ce nu înseamnă însă că ONU nu se poate reforma pe sine însăși, pe baza unui pragmatism orientat spre rezultate care ar apropia ambele opțiuni de maximă relevanță și viabilitate. Totodată, prin analogie cu regimurile democratice, spiritul reformator și independența Organizației nu ar putea fi întărite dacă alegerea secretarilor generali s-ar face pe baza unui program și a unei viziuni de reformă. În acest fel, una dintre cele mai obscure forme de manifestare a subiectivismului celor cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate ar fi eliminată. Mai mult, s-ar completa un deficit de transparență și de meritocrație, percepția asupra reformei ar fi cunoscută și utilizată în mod competitiv spre binele Organizației.

Referințe:

1. GILMAN, B. Making an indispensable organization more effective. In: *Interreligious and International Federation for World Peace, International Symposium on the United States and the United Nations*, 2002, p.18-21.
2. TAYLOR, P. *International Organizations in the Age of Globalization*. New York: Continuum, 2003, p.212.
3. GORE, A. *Pământul în cumpănă: Ecologia și spiritual uman*. București: Editura Tehnică, 1995, p.11.
4. *The United Nations in its Second Half-Century*. Report of the Independent Work Group on the future of the United Nations, Yale University. United Nations Studies, 1995.
5. TAYLOR, P. *Op. cit.*, p.230-241.
6. WEISS, T., FORSYTHE, D., COATE, R. *The United Nations and Changing world politics*. Westview Press, 1994.
7. RIGHTER, R. *Utopia Lost: The United Nations and World Order*. New York: The Twentieth Century Fund Press, 1995.
8. BERTRAND, M. *Some reflections on the reform of the United Nations*. Geneva: United Nations 1985, p.251.
9. BEGBEIDER, Y. Reforming the economic and social sectors of the United Nations: an incomplete process. In: *Agenda for Change: New tasks for the United Nations*. Opladen: Leske Budrich, 1995.
10. SCENARCLENS, P. *Reforming the United Nations: a necessity and an illusion*. In: *Agenda for Change: New tasks for the United Nations*. Opladen: Leske Budrich, 1995.
11. GROOM, A.J.R. Reflections on a Paper by Maurice Bertrand. In: *A New Charter for a Worldwide Organization?* Nijhoff Law Specials, vol.22. Kluwer Law International, 1997.
12. GHEBALI, V. United Nations Reform proposals since the end of the Cold War: an overview. In: *A New Charter for a Worldwide Organization?* Nijhoff Law Specials, vol.22. Kluwer Law International, 1997, p.110.

Date despre autori:

Selena STEJARU, doctorandă, Școala doctorală Științe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: selena.sterjaru@gmail.com

Carolina BUDURINA-GOREACII, doctorandă, Școala doctorală Științe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: carolina.budurina@gmail.com

Prezentat la 28.11.2018